

Als spreken goed gaat, maar communiceren niet..

Over: Cognitieve Communicatiestoornissen (CCS)

Virginia Noija (BovenIJ ziekenhuis) & Evelien Ploegaert (Reade)

15 november 2022

- Wat zijn cognitieve communicatiestoornissen (CCS)?
- Onderzoek
- Behandeling / begeleiding

Waar denk je aan bij.....

Verwijzingen / diagnose

- Afasie / woordvindstoornissen
- Facialis parese
- Dysfagie
- Dysartrie
- Stemstoornissen

Oude terminologie:

- Rechter hemisfeer communicatiestoornissen
- Secundaire taalstoornissen

Taalinhoud

- Verhaalopbouw
- Impliciete taal

Taalgebruik (pragmatiek)

- Oogcontact
- Beurtverdeling
- Gebruik in de context niet correct

Mimiek en prosodie

- Zowel receptief als productief
- Schrijven en lezen

Verhaalopbouw

- Hoofd- en bijzaken
- Conclusies trekken
- Verhaallijn vasthouden → van de hak op de tak, afdwalen
- Breedsprakig
- Herhalingen
- Volgordefouten
- Toevoegingen
- Weinig informatief

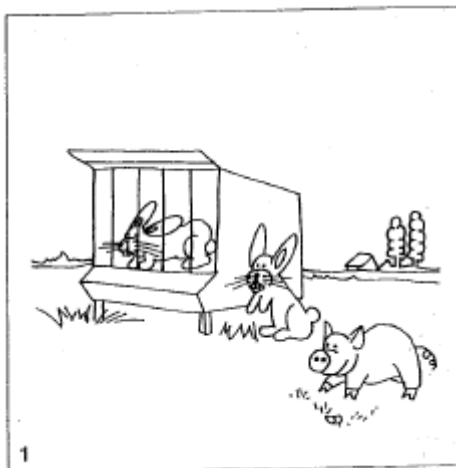
- 1) IK PAK DE HAMBURGER.
- 2) ~~DE~~ZET DE KOEKEN PAN OP HET VUUR.
MET BAKOLIE EN LIEN.
- 3) PAK EEN BROODJE SNIJ HET DOORHIDDEN
EN VERVAAR HET EVEN TUEEL IN DE
MAGNETRON.
- 4) PAK EEN BORD LEG HET BROOD ER OP.
BELEG HET MET RAUWKOST
EN DE HAMBURGER, MET DOOR OP DE
BRAUN GEBAKKEN LIEN, VOEG ER KETCHUP
EN MOSTERD AANTOE MET EVENTUEEL
EEN GEBAKKEN EIT SERVET EN
WENS DE KLANT EEN SMAKELIJK ETEN

Moeite met:

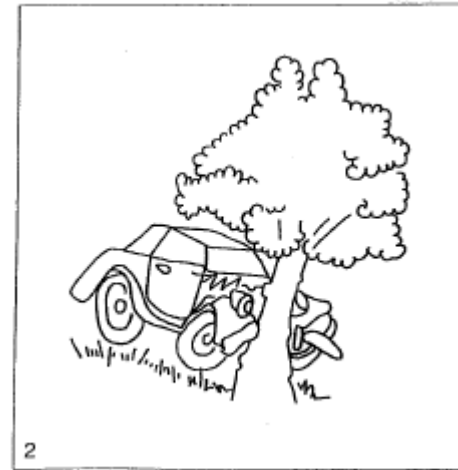
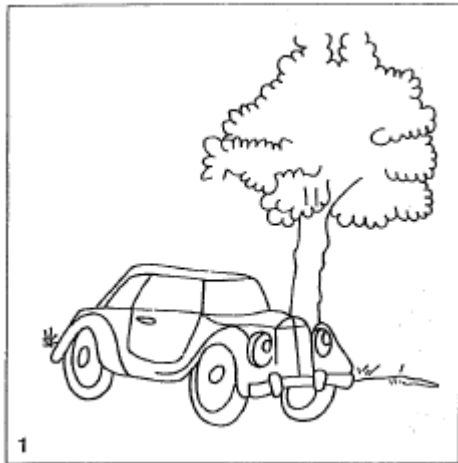
- Woorden met meerdere betekenissen
- Indirecte vragen ('kun je...?' 'ja')
- Understatements
- Gevolgtrekkingen
- Grapjes
- De clou uit een verhaal halen

- Ook afleiden/interpreteren van non-verbale informatie

Er zit *ook* een konijn in het hok

Als de man had opgelet,
dan was hij niet tegen een boom gereden.

Gevolgtrekkingen / afleiden van info

‘Ik heb echt honger’, zei Els. ‘Let jij goed op aan jouw kant Rob’.

Ze reden nog een paar minuten verder.

‘Kijk aan het eind van die zijstraat’, zei hij.

‘Stop daar maar.’

1. Met hoeveel waren ze?
2. Waarin reden ze?
3. Wie reed er?
4. Waar zochten ze naar?

Barbara had genoeg van het geschiedenisboek.

Ze was al 5 jaar bezig met het schrijven ervan.

Dus: Barbara had geen zin meer in het lezen van het geschiedenisboek.

Waar / niet waar?

?????

**Beloning van
4000 gulden na
verdrinken van hond**
Nieuwsblad van het Noorden

**Justin Bieber helpt
slachtoffer pesten**
Vsn.com

**Kat sticht brand,
krantenbezorger helpt**
Hagische Courant

Papieren taxi's niet in orde
Hagische Courant

**Burgemeester
kerkrade wordt
geen vrouw**
Dagblad De Limburger

**Onze snackbar is
dagelijks geopend
tot sluitingstijd**
Advertentie in Corpsblad V&Z

Trouwen in Australië
TRAVEL TREND biedt u de mo-
gelijkheid om uw huwelijk af te
sluiten in het KEWARRA BEACH
RESORT of THALA BEACH LODGE

Religio's Travel Trend

Taalgebruik (pragmatiek)

- Aanspreken
- Rekening houden met voorkennis
- Oogcontact
- Beurtgedrag
- Onderwerp introductie en handhaving
- 'Personal space'
- Inschatten/empathie

Schrijven

- Kantlijn (neglect)
- Interpunctie (1 blok)
- Weglatingen (letters, lettergrepen en woorden)
- Verdubbelingen (letters en delen van letters)

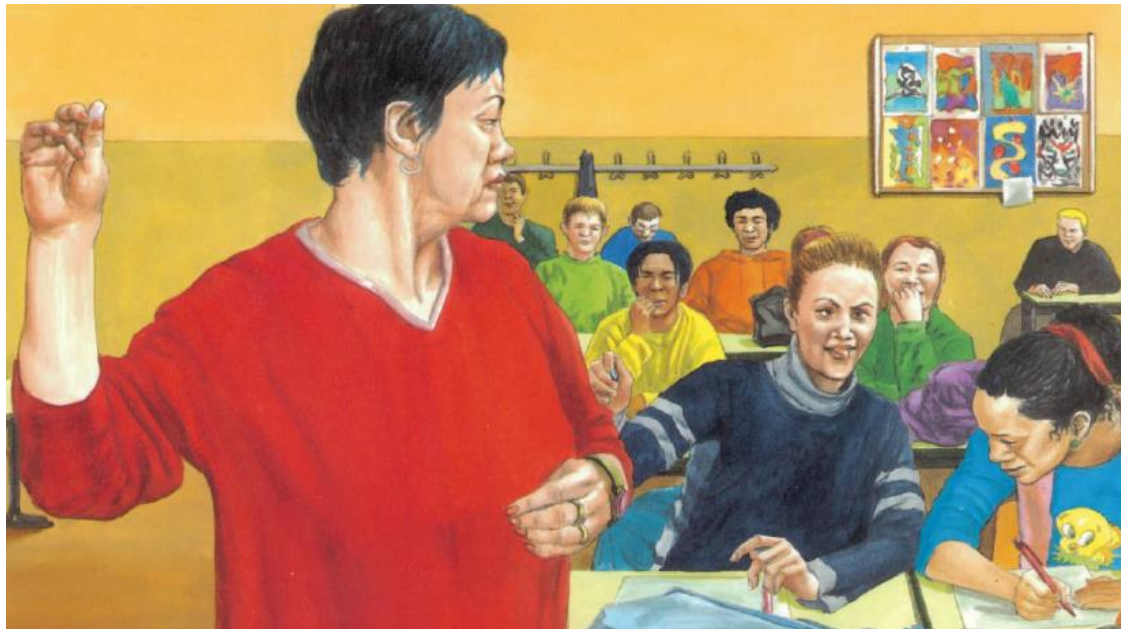
Vooraf obv visueel-ruimtelijke stoornissen

Lezen

- Neglect
- Interpunctie
- Hoofd- en bijzaken

Mimiek en intonatie

- Vlakke intonatie
- Vlakke gezichtsexpressie
- Ook interpretatie hiervan verstoord

Stoornissen in executieve functies

- Inzicht (!!!!)
- Zelfcontrole en zelfcorrectie
- Initiatief
- Planning en organisatie
- Flexibiliteit
- Zelfinhibitie

- Geheugen
- Aandacht (neglect)
- Tempo van informatieverwerking

De 'typische persoon met CCS'

- Is verbaal vaardig
- Voelt zich vaak betutteld
- Heeft moeite om afspraken na te komen (tav veiligheid)
- Heeft geen cognitie/communicatie hulpvraag of een irreële hulpvraag
- Vaak in discussie
- Onverschillig
- Kort lontje
- Zoekt oorzaak (van falen) buiten zichzelf
- In de eerste fase / revalidatiefase fysiek gericht

Gezien de hoge incidentie en prevalentie van cognitieve communicatiestoornissen en hun potentieel ernstige consequenties – inclusief negatieve impact op een succesvol sociaal leven, studie en beroep; op kwaliteit van leven; op mantelzorg en persoonlijke financiën – zijn passende preventieve maatregelen, onderzoek, diagnostiek en behandeling cruciaal.

(AfasieNet-CCS (Cognitieve Communicatie Screening), Stichting AfasieNet, werkgroep CCS, 2016: handleiding.)

Stand van zaken

Landelijk

- Curriculum Hogeschool en post-HBO aanbod: minimaal
- Werkgroep CCS
 - 'AfasieNet Cognitieve Communicatie Screening' (2016)
 - Leidraad (in ontwikkeling)

Keten Amsterdam (kwaliteitskring logopedie Overtoom)

- Afspraak timing screening: ook al vanaf de acute fase

Reade (Overtoom): 'NAH-communicatieteam'

- Regionale functie
- Onderzoek door logopedist en neuropsycholoog
- Op basis hiervan diagnose en advies

- Logopedisch onderzoek
 - 'Cognitieve Communicatiescreening' en aanvullend onderzoek
 - Vragenlijst
 - Observatielijst/conversatie-analyse (in ontwikkeling)
- Hetero-anamnese
 - Vragenlijst
 - Gesprek
- NPO/screening

Binnen de multidisciplinaire behandeling: klinisch en poliklinisch
Ook verwijzing vanuit extern mogelijk: 'NAH-communicatieteam'

Gevolgd door

- Advies
- Behandeling (individueel, groep)

SPREKEN & FORMULEREN	<i>als voorheen</i>	<i>iets minder</i>	<i>duidelijk minder</i>
Spreekt hij even duidelijk als voorheen?	☐	☐	☐
Spreekt hij met dezelfde intonatie en toonhoogte?	☐	☐	☐
Kan hij de juiste woorden vinden?	☐	☐	☐
Vertelt hij even bondig of kernachtig?	☐	☐	☐
Kan hij net zo begrijpelijk vertellen als vroeger?	☐	☐	☐
	<i>trager</i>	<i>als voorheen</i>	<i>sneller</i>
Spreekt hij in hetzelfde tempo?	☐	☐	☐

GESPREK VOLGEN	<i>als voorheen</i>	<i>iets minder</i>	<i>duidelijk minder</i>
Kan hij een 1-op-1 gesprek volgen?	☐	☐	☐
Kan hij een groeps gesprek volgen?	☐	☐	☐
Kan hij een gesprek in een luidruchtige omgeving volgen?	☐	☐	☐
Kan hij omschakelen van onderwerp?	☐	☐	☐
Begrijpt hij grapjes (of worden grapjes letterlijk opgevat)?	☐	☐	☐

GESPRESVAARDIGHEDEN	<i>als voorheen</i>	<i>iets minder</i>	<i>duidelijk minder</i>
Kijkt hij een gesprekspartner even vaak aan als voorheen?	☐	☐	☐
Gebruikt hij evenveel mimiek tijdens het spreken?	☐	☐	☐
Laat hij anderen even goed uitpraten als voorheen?	☐	☐	☐
Toont hij evenveel interesse in de gesprekspartner (bv. door vragen te stellen)?	☐	☐	☐
Lukt het hem om bij het onderwerp van het gesprek te blijven (de draad van het verhaal vasthouden)?	☐	☐	☐
Reageert hij adequaat op wat iemand zegt of vraagt?	☐	☐	☐
Houdt hij rekening met de situatie en de persoon waarmee hij spreekt, bijvoorbeeld door woordkeuze aan te passen of harder of zachter te spreken?	☐	☐	☐
	<i>meer</i>	<i>hetzelfde</i>	<i>minder</i>
Neemt hij evenveel initiatief tijdens een gesprek?	☐	☐	☐
Is hij even actief in een gesprek of discussie als voorheen?	☐	☐	☐
	<i>ja</i>	<i>nee</i>	<i>n.v.t.</i>
Valt hij in een gesprek vaker in herhaling?	☐	☐	☐
Merkt hij het als de communicatie niet goed verloopt?	☐	☐	☐
Raakt hij in een gesprek sneller geïrriteerd?	☐	☐	☐

ANDERE COMMUNICATIEMIDDELEN	<i>als voorheen</i>	<i>iets minder</i>	<i>duidelijk minder</i>
Lukt het hem om te lezen als voor het hersenletsel?	☐	☐	☐
Begrijpt hij wat hij hoort en ziet op radio, TV en internet?	☐	☐	☐
Gaat het schrijven als voorheen?	☐	☐	☐
Gaat het typen / appen / sms'en als voorheen?	☐	☐	☐
Lukt het om telefoongesprekken te voeren als voorheen?	☐	☐	☐

Communicatie-adviezen persoon met CCS

Hoe zorg je ervoor dat de persoon met CCS jou het beste begrijpt?

- Geef bij aanvang van de behandeling mondeling en/of schriftelijk aan waar deze uit bestaat.
- Maak zoveel mogelijk gebruik van directe taal: zeg of vraag wat je bedoelt. Voorkom dat de persoon met CCS in een situatie komt waarin hij* zelf moet interpreteren.
- Spreek in korte zinnen met enkelvoudige boodschappen, vooral wanneer je een instructie geeft. Geef na elke deelhandeling pas de volgende instructie.
- Geef de persoon de tijd om de informatie te verwerken.
- Controleer steeds of de informatie adequaat verwerkt is. Doe navraag of vraag om herhaling van de informatie.
- Herhaal puntsgewijs hetgeen besproken is.
- Ondersteun het gesprek schriftelijk en refereer er regelmatig aan (bij voorkeur in een communicatieschrift)
- Ga er bij onbegrip vanuit dat je nog niet duidelijk genoeg bent geweest.
- Wees je ervan bewust dat de persoon met CCS jouw non-verbale signalen (mimiek, lichaamstaal, intonatie) meestal niet oppikt of onjuist interpreteert.

Hoe zorg je ervoor dat de persoon met CCS alleen de meest relevante informatie aan jou overdraagt?

- Stel korte en gerichte vragen.
- Wissel niet opeens van onderwerp. Geef aan wanneer een onderwerp beëindigd is en een nieuw onderwerp begint.
- Dwaalt de persoon af, leidt hem dan middels vragen telkens terug naar het gespreksonderwerp.
- Onderbreek bij breedsprakigheid door het geven van een (korte) samenvatting of door het stellen van een (korte) vraag.
- Vat steeds kort samen wat de persoon met CCS aan het vertellen is, zodat er een optimale afstemming is.
- Luister vooral naar wat de persoon zegt en leidt geen (onjuiste) informatie af uit zijn non-verbale signalen. Doe desnoods navraag indien je twijfelt over de interpretatie.
- Vraag om opheldering indien de patiënt onduidelijke informatie geeft.

Overige adviezen:

- Wacht met spreken totdat de ander oogcontact met je maakt. Noem hem zonnodig bij zijn naam of raak hem aan.
- Zet de persoon aan tot zelfcontrole: laat hem beoordelen wat hij gedaan heeft.
- Ze de persoon aan tot zelfverbetering: laat hem een andere manier van handelen bedenken.
- Vermijd discussie met de persoon met CCS.

Een voorbeeld

Communicatief gedrag	Doelen	Hoe oefenen?	Hoe mag mijn omgeving me erop wijzen?	Wat kan ik zelf doen?
Breedsprakig	<ul style="list-style-type: none"> -Ik weet dat ik soms breedsprakig ben -Ik ben te onderbreken door de logopedist en kan daarna mijn verhaal 'to the point' afmaken 	<ul style="list-style-type: none"> -Opnames van gesprekjes bij logo terugkijken / luisteren -Uitgeschreven gesprekjes bekijken 	-Onderbreek mij dmv woorden of een teken	<ul style="list-style-type: none"> -Als ik aan iemands blik iets negatiefs zie, dan vraag ik: 'praat ik nu te lang?' -van tevoren uitleg geven dat ik lang van stof kan zijn.
Hetzelfde verhaal vertellen	-Ik weet welke verhalen ik vaker vertel.	-De logopedist wijst mij hierop	-Zodra de ander merkt dat ik in herhaling val, dan mag ik onderbroken worden.	<ul style="list-style-type: none"> -Als ik aan iemands blik iets negatiefs zie, dan vraag ik: 'heb ik dit vaker verteld?' -van tevoren uitleg geven dat ik dezelfde verhalen kan vertellen.
Niet op hetzelfde spoor zitten	<ul style="list-style-type: none"> - Ik probeer me te focussen op wat de ander zegt. - Ik probeer minder mijn eigen associaties en gedachten direct te uiten. 	- Vragen stellen aan de ander (logopedist) over een bepaald onderwerp en alleen doorvragen / in gaan op wat de ander vertelt.	- Je hebt het nu over (z), maar ik bedoelde (a) of ik was nog bij (a).	- Eerst luisteren en verwerken (en dat kost tijd) en dan pas reageren.

Vragen of opmerkingen?

Of later:

e.ploegaert@reade.nl